

مقدمه

برای صاحب نظران تعلیم و تربیت، همیشه این موضوع مطرح بوده و هست که «چه چیز را با کدام معیار و چگونه و با چه روشی» به فراگیران ارائه نمایند. در این میان «چگونه گفتن» نسبت به «چه چیز گفتن»؛ به ویژه در مسائل تربیتی و اخلاقی از اهمیت زیادتری برخوردار است.

امروزه که عصر انفجار اطلاعات است، دانش آموز باید فرصتی بیابد تا کاری بیش از جمع آوری و انبار کردن اطلاعات انجام دهد. باید به او فرصتی برای تغییر، تحول، اکتشاف، حل مسئله و استدلال داده شود و این نیازمند به کارگیری شیوه‌های فعال در یادگیری و آموزش است. در شیوه فعال با هدف «تولید علم»؛ از راه تقویت فکر و مهارت در یادگیری و ایجاد بینش علمی و پژوهشی و با «فعال شدن خود فراگیر» اقدام می‌شود. نیز در این روش دانش آموز نقش اصلی را در جریان آموزش بر عهده دارد و معلم نقش راهنما و هدایتگری.

خود فعالی

بهترین بستر برای رشد فکری دانش آموز و نوجوان آن است که او با راهنمایی و هدایت مربی، «خود فعال» باشد و تفکر خود را بکار بیندازد و فعال نماید و از رکود آن اجتناب کند تا به کشف مجهولات برسد.

استاد شهید مرتضی مطهری می فرماید: «معلم باید کاری کند که قوه تجزیه و تحلیل فراگیر، قدرت بگیرد و او فکر کند».^۱

روان شناسان و دانشمندان علوم تجربی نیز در تحقیقات خود به این حقیقت دست یافته اند.

ژان پیازه^۲ روانشناس سوئیسی می گوید: «روش آموزش باید بر اساس فعالیت دانش آموز باشد و او شخصاً قواعد را کشف کند».

همچنین برونر روانشناس آمریکایی که در سال ۱۹۶۴ به عنوان رئیس روانشناسان انتخاب شد، می گوید:

«دانسته ها را نباید به طور مستقیم در اختیار دانش آموزان قرار داد؛ بلکه باید آنها را با مسئله روبرو کرد تا خودشان به کشف روابط میان امور بپردازند و برای پیدا کردن راه حل اقدام کنند... یادگیری اکتشافی بر قدرت هوش، انگیزش درونی و ذاتی می افزاید و تمایل دانش آموز را به انجام دادن فعالیتهای یادگیری تقویت می کند؛ زیرا اکتشاف بهترین پاداش است»^۳

تذکرات

قبل از پرداختن به روشهای فعال گروهی، توجه به نکات ذیل ضروری است.

۱. تعلیم و تربیت اسلامی، مرتضی مطهری، انتشارات صدرا، ۱۳۸۱، ص ۲۰.
۲. وی در قرن بیستم در باره تفکر منطقی و رشد فکری کودکان مطالعات زیادی داشته است.
۳. راهنمای عملی روشهای مشارکتی و فعال در فرآیند تدریس، منوچهر فضلی خانی، انتشارات نوین، ۱۳۸۲، ص ۶۹.

۱. اعضای نوجوان جلسه نه تنها در فعالیتهای؛ بلکه در تصمیم سازیها، مشارکت نمایند تا به جلسات علاقه مند شوند.
۲. مدیریت ریاست طلبانه و قیم مآبانه نمی تواند جوانان و نوجوانان را به مشارکت فعال هدایت نماید.
۳. مربی و مسئول جلسه سعی نماید بر نامه کاری خود را با زمان جلسه از پیش تنظیم کند و برای درس، طرح داشته باشد.
۴. در تمامی روشهای مطرح شده مناسب است بحثهای گروهی نوشته شود، و نتایج مباحث به صورت جزوه در اختیار دیگران قرار گیرد. بهتر است نظرات اعضا با نام خودشان در جزوه منعکس گردد.
۵. حتی المقدور ارزشیابی در بر نامه ها باشد و به گروه ها و افراد، امتیاز تعلق گیرد.
۶. نظرات و شخصیت نوجوان - در هر سطح از فکر و عقیده که باشد - با پذیرش و تکریم مربی مواجه شود.
۷. در همه روشها خوب است گروه های مشاهده کننده، در جلسات حضور داشته باشند و آنها هم بتوانند شفاهی یا کتبی، نظرات خود را در باره جلسه و مباحث آن به مربی ارائه نمایند.
۸. سعی شود همه در فعالیتهای شرکت کنند و از تسلط یک یا دو نفر بر سایرین جلوگیری شود. برای این منظور توسط مدیر جلسه برای هر نفر زمان تعیین شود.
۹. اعضاء برای صحبت و شرکت در بحث، تشویق شوند؛ ولی اجباری در کار نباشد.
۱۰. در این روشها به کار و فعالیت نوجوان توجه شود، نه به نتیجه و پیشرفت

آن، که این در عزت نفس نوجوان تأثیر مثبت دارد.

۱۱. برای تفکر، نیاز به کاهش اضطراب و فشارهای روانی و تشویق است.

۱۲. فراگیران، برای تفکر باید آموزش ببینند و برای این منظور به زمان،

تشویق، علاقه و بستر مناسب نیاز است.

۱۳. خوب است قبل از شروع جلسات، با اعضای جلسه، قرار داد اخلاقی به

شرح زیر گذاشته شود و در طول جلسات مواظبت شود تا بدان عمل گردد:

الف. وقتی کسی صحبت می‌کند، همه به احترام او سکوت کنند و گوش دهند.

ب. به نظرات همدیگر احترام بگذارند.

ج. جلسه بایستی فعال باشد و اعضاء جلسه در مباحث شرکت کنند.

د. نظرات همدیگر را مسخره نکنند.

ه. در گوشی و صحبت دو نفری وجود نداشته باشد.

و. مباحث جلسه در حکم امانت است و بایستی مباحث آن محفوظ بماند.

ده روش کار گروهی یا مشارکت فعال

اول: بارش فکری^۱

اولین روش که یک روش معمولی است و بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد،

روش «بارش فکری» است. در این روش اعضای گروه، همه به دور هم جمع

می‌شوند و از بین خود یک مدیر و یک منشی جلسه انتخاب می‌کنند.

مدیر جلسه، نظم و هدایت جلسه را به عهده دارد و منشی هم نظرات را نوشته،

۱. بارش فکری عبارت است از «اجرای فنی که در آن عده‌ای می‌کوشند برای یک مسئله به خصوص، با انباشتن تمام افکار و اندیشه‌هایی که در جلسه ارائه می‌گردد، راه حلی بیابند (راهنمای عملی روشهای مشارکتی و فعال در فرایند تدریس، ص ۷۵).

صورت جلسه را تنظیم می نماید. این جلسه البته مربی دارد که بر همه اشراف دارد و بیشتر محتوای جلسه را در نظر می گیرد. بعد از اینکه موضوع جلسه مشخص شد، گردش کار در دو مرحله انجام می گیرد:

مرحله اول

همه در باره موضوع جلسه به ترتیب نظر می دهند و منشی، نظرات آنها را یاد داشت می نماید. در این مرحله کمیت مورد نظر است؛ یعنی همه اعضا تشویق می شوند تا به اندازه وقتی که به آنها داده شده صحبت کنند و نباید به ارزیابی اظهارات پرداخته شود.

مرحله دوم

در این مرحله با هدایت مربی جلسه، به قضاوت و ارزیابی نظرات پرداخته می شود و آنها را می توان به نقد گذاشت. از دیگران نیز به صورت داوطلبانه می توان نظر خواست و آن نظر یا نظراتی که اکثر اعضا پذیرفتند و مورد قبول واقع شد، به عنوان نتیجه جلسه اعلام می شود و منشی نیز آنها را یاد داشت می کند.

پیشنهاد در باره روش بارش فکری

۱. در انتخاب موضوع، مسائل روز و یا مسائل مورد نیاز اعضای جلسه مطرح شود. موضوع بایستی دقیق و ریز باشد و از موضوع کلی حتی المقدور اجتناب گردد تا نظرات در یک موضوع متمرکز گردد و جلسه سریع تر به نتیجه برسد.

۲. در انتخاب موضوع دو روش را می توان در نظر داشت:

الف. با نظر خواهی از همه اعضا، نظراتی که طرفدار بیشتری دارد به عنوان موضوع جلسه انتخاب شود و در جلسات دیگر موضوعاتی که در فراوانی بعدی قرار دارند، مطرح گردد.

- ب: موضوع به پیشنهاد مسئول یا مربی یا یکی از اعضای جلسه عنوان شود.
۳. مسئول جلسه در ابتدا، مقدماتی را برای آمادگی ذهنی اعضا، در باره موضوع بیان نماید.
۴. زمان اصلی جلسه ۴۵ دقیقه بیشتر طول نکشد. اگر تعداد اعضا زیاد و مباحث فراوان است، می توان ادامه جلسه را به نوبت بعد موکول نمود.
۵. بستر و محیط جلسه به گونه ای باشد که امنیت خاطر و اعتماد افراد فراهم شود، تا اعضا به تفکر واداشته شوند و به راحتی نظرات خود را بازگو نمایند.
۶. مربی جلسه اهداف و قوانین جلسه را برای اعضا تشریح و تلاش نماید که مباحث متفرقه و تکراری اعضا، آنها را از اهداف دور نسازد.
۷. اگر اعضا آمادگی دارند، برای تقویت و مدیریت افراد، در هر جلسه یک نفر مدیریت جلسه را به عهده گیرد.

دوم: تحقیق

در این روش، در پایان هر جلسه یک موضوع انتخاب می شود و از اعضای جلسه خواسته می شود تا در جلسه آینده در باره آن به پژوهش و تحقیق بپردازند و نتایج تلاش خود را به صورت شفاهی و یا کتبی، بر اساس نظر مربی و موقعیت و فضای جلسه، به جلسه ارائه دهند.

در این روش می توان یک موضوع کلی را به موضوعات جزئی تر تقسیم نمود و از هر گروه یا هر نفر خواست، درباره یک موضوع جزئی به تحقیق بپردازند. نیز در این روش لازم است که حتی الامکان منابعی به اعضا معرفی شود و راههای فیش برداری و مرتب نمودن و جمع بندی آنها را آموزش دهند و در صورتی که گروهی هستند، سرگروه، جمع بندی آن را به جلسه ارائه نمایند.

مثال: یک موضوع برای همه اعضا جلسه:

«دو صفت خوب را که دوست دارید آن را داشته باشید؛ ولی ندارید مشخص

نموده، راه حل‌هایی را که برای رسیدن به آن به نظر شما می‌رسند بنویسید.»

مثلاً: مسئولیت‌پذیر باشم، اعتماد به نفس داشته باشم، خجالتی نباشم و...

مثال برای موضوعات کلی و جزئی:

موضوع کلی: ویژگی‌های یک خانواده خوب و متعادل چیست؟

موضوعات جزئی:

وظایف پدر در یک خانواده خوب.

وظایف مادر در یک خانواده خوب.

وظایف خواهر در یک خانواده خوب.

وظایف برادر در یک خانواده خوب.

وظایف من در خانواده خوب.

سوم: نگارش خلاق

در این روش؛ می‌توان موضوعی را مشخص نمود و کارتها یا برگه‌هایی را که روی آنها جمله‌ای نیمه‌کاره نوشته شده بین بچه‌ها تقسیم نمود و از آنها خواست تا آن جمله را در دو یا سه خط کامل کنند و همه به نوبت جمله‌های خود را بخوانند و توسط اعضا و مربی به بهترین جمله‌ها امتیاز داده شود.

اگر تعداد اعضا زیاد بود می‌توانند به گروه‌های حداقل سه نفری تقسیم شوند و کار گروهی انجام دهند و امتیاز به گروه داده می‌شود.

مثال: موضوع دوست خوب:

	بعضی وقتها نیاز روحی من...	کمک‌هایی که...	من وقتی دلگیرم...
--	-------------------------------	----------------	-------------------

یک کارت سفید نیز داده می‌شود تا هر کس هر چه در نظر دارد بنویسد.

چهارم: تصمیم‌گیری

در این روش سه نقطه از یک مکان را با عنوانهای «موافق»، «مخالف» و «نامطمئن» مشخص و آنگاه یک یا چند جمله مشخص از یک موضوع خوانده می‌شود و از مخاطبان خواسته می‌شود که در باره آنها فکر کنند. سپس باید یکی از مکانهای مشخص شده را انتخاب نمایند و به آنجا بروند و بعد، از تک‌تک آنها و یا به صورت داوطلبانه خواسته می‌شود تا عقاید و نظرات و دلایل خود را در باره انتخابی که نموده‌اند بیان نمایند و هر لحظه هم به آنها امکان داده می‌شود. در یک زمان محدود مثلاً ۵ دقیقه - نظر خود را تغییر دهند و مکان خود را عوض نمایند. در این تصمیم‌گیری می‌توانند مشورت کنند؛ ولی خود تصمیم بگیرند.

مثال: جملات قابل ارائه برای تصمیم‌گیری:

✓ زندگی بر اساس شانس و سر نوشت است و برنامه ریزی در زندگی بی‌معناست.

✓ زنان نباید بیرون از خانه کار کنند؛ بلکه باید در خانه بمانند و بچه‌ها را تربیت کنند.

✓ معلم به خاطر استعدادی که در حمید می‌بیند، به او سفارش می‌کند که حتماً در کتابخانه محل، عضو شود و از کتابهای داستان موجود در کتابخانه استفاده کند؛ ولی پدرش به او اجازه نمی‌دهد. شما در تصمیم‌گیری به او کمک کنید!

کسانی که می‌گویند حرف معلم را گوش ندهد در قسمت «مخالف» و کسانی که نظر دیگری دارند و نامطمئن هستند، در قسمت «نامطمئن» قرار بگیرند.

پنجم: ابتکار در جواب

در این روش باید سؤالاتی در باره یک موضوع بر روی کارت یا کاغذ نوشته شود و در پاکتی قرار گیرد و به افراد یا گروه‌ها داده شود. سپس از آنها درخواست شود به یکی از دو صورت زیر و در زمان معین (مثلاً ۳ دقیقه) جواب بدهند.

الف. کاغذی را انتخاب کنند و سؤال آن را بلند بخوانند و جواب آن را شفاهی بدهند.

ب. کاغذی از بین سؤالات انتخاب شده و جواب آن بدون ذکر نام در پشت برگه سؤال نوشته شود و به سرگروه یا مسئول جلسه تحویل گردد. در مرحله دوم، مسئول جلسه، بدون ذکر نام، سؤال و جواب را می‌خواند. به جای سؤالات نیز می‌توان کلماتی روی کاغذ نوشت، مثل: شهادت، ایثار، علم و... و از آنها خواست به صورت اتفاقی از پاکت انتخاب کنند و یک دقیقه در باره آن سخن بگویند. سپس باید به بهترین پاسخ یا بهترین سخن، توسط اعضا و مربی امتیاز داده شود. در پایان به بالاترین امتیاز، هدایایی اهدا شود و یا تشویق معنوی گردند. (به عنوان برنده یا برندگان اسامی اعلان شود یا در تابلو نصب شود یا فرد ممتاز مدیر جلسه شود و...).

مثال: سؤالاتی مانند:

۱. حسن دوستی دارد که گاهی سیگار می‌کشد. او می‌خواهد با دوستش سخن بگوید و وی را از این کار باز دارد. چگونه می‌توان او را راهنمایی کرد؟
۲. من هر وقت می‌خواهم درس بخوانم حواسم پرت می‌شود! چه کنم تا در درس خواندن تمرکز حواس داشته باشم؟
۳. مسعود زیاد پشت سر دوستانش غیبت می‌کند و از این اخلاق خود هم ناراحت است. چگونه می‌تواند از این کار دست بر دارد؟

ششم: ابتکار در سؤال

این روش، مانند روش پیشین است. در این روش، موضوعی را مطرح می‌نماییم و از بچه‌ها می‌خواهیم درباره آن سؤال بنویسند و هر کس سؤال‌هایش از نظر کمیت و کیفیت بیشتر بود، امتیاز بیشتری کسب می‌نماید.

از این طریق می توان به سؤلهایی که در باره مسائل اعتقادی و اخلاقی و... در ذهن دارند پی برد به سؤالاتی که بیشترین فراوانی را دارد، پاسخ داد.

مثال:

۱. درباره «خدا» هر سؤالی در ذهن دارید بنویسید.

۲. درباره «قرآن» هر چه سؤال دارید بنویسید.

۳. درباره «امام زمان» سؤالات خود را بنویسید.

هفتم: روش حل مسئله

این روش بیشتر برای حل مشکلات اخلاقی و رفتاری در زندگی استفاده

می شود.

این روش می تواند فواید فراوانی برای نوجوانان و جوانان و به طور کلی فراگیران داشته باشد، از جمله: اعتماد به نفس و پیدا کردن آسودگی برای زندگی مستقل؛ چون خودش، شخصاً متوجه مشکل خود می شود و خودش هم در حل آن تلاش می کند.

هنر زندگی، توانایی در مقابل مشکلات، حل و یا کنار آمدن با آنهاست. اگر کسی نتواند مشکلات خود را حل کند، همیشه دچار اضطراب و استرسهای روانی شده، در نتیجه از زندگی متعادل و متعالی برخوردار نخواهد بود. اصولاً تفاوت افراد در تفاوت و گونه گونی بر خورد با مشکلات زندگی است.

در «روش حل مسئله» یا به عبارت دیگر مهارت حل مسئله باید مراحل زیر طی شود:

«شناخت و تعیین مشکل»، «تعیین راه حلهای ممکن»، «تصمیم گیری و

انتخاب یک راه حل» و در نهایت، «آزمایش آن راه حل»

الف. تعیین مشکل

تعیین مشکل به دو صورت می تواند انجام شود:

۱. فردی: در این قسمت هر کس به تنهایی یکی از مهم‌ترین مشکلاتی را که با آن در زندگی روبرو است انتخاب می‌نماید و به حل آن می‌پردازد. سپس راه حلها توسط مربی مطالعه می‌شود و در صورت ممکن توسط او در جمع مطرح می‌گردد.

۲. گروهی: همه، مهم‌ترین مشکلات خود را روی کاغذ نوشته و به سرگروه و یا مربی می‌دهند. مربی نیز مشکلی که فراوانی بیشتری دارد را با استفاده از تخته سیاه، مشخص کرده، از همه افراد می‌خواهد که آن را حل نمایند.

مثالهایی از مشکلات: ضعف در درسها، درگیری با خواهر یا برادر در خانه، زودرنجی و عصبانیت، تنبلی در انجام فرائض عبادی، مثل نماز، تنبلی در انجام تکالیف مدرسه و...

در انتخاب مشکل نباید حتماً به مسائل مهم توجه کرد، حتی مشکل پیش پا افتاده مثل اینکه آیا این برنامه تلویزیونی را نگاه کنم یا نه می‌تواند مطرح شود.

ب. تعیین راه حلها

این مهم به دو طریق بدست می‌آید:

۱. مشکل را به همه اعلام می‌کنیم و از آنها می‌خواهیم به مدت ۵ یا ۱۰ دقیقه راه حلهایی که به ذهنشان می‌رسد را روی کاغذ بنویسند و تحویل سرگروه دهند. سرگروه هم تکرارها را حذف می‌کند و بقیه را به مربی می‌دهد. او هم راه حلها را به اعضا اعلام می‌کند و از اعضا می‌خواهد تا یکی از راه حلها را انتخاب نمایند و تا جلسه بعد نتیجه آن را ارائه کنند.

۲. وقتی مشکل مشخص شد، روی تخته سیاه نوشته شود و از بچه‌ها به ترتیب، راه حلی خواسته شود و راه حلها روی تخته سیاه پیاده گردد. در پایان هم از آنها می‌خواهند که تصمیم بگیرند و یکی از راه حلها را که برایشان ممکن است، انتخاب نمایند و تا جلسه بعد آن را به تجربه بگذارند.

در انتخاب راه حلها، همه آنها؛ چه خوب و چه بد، نوشته می شود و سعی می شود حتی المقدور، راه حلها در ذهن نوجوان سانسور نشود و نباید به کمیت و کیفیت آنها در این مرحله توجه شود.

ج. انتخاب بهترین راه حل

در این مرحله هر کس باید با توجه به تفاوت های فردی و موقعیتهای مختلفی که در زندگی دارد، بهترین، نزدیک ترین، سریع ترین، بی مشکل ترین و کم هزینه ترین راه حلها را انتخاب نماید.

در تعیین راه حلها باید تلاش نمایند که در اجرای آن به خود و دیگری آسیبی نرسد. از اعضا خواسته شود راه حل خود را از چند زاویه باز نگری نمایند، بدین صورت: «اگر این کار را انجام دهیم، آن وقت... می شود».

د. آزمایش راه حل انتخاب شده

در این مرحله راه حلها را به ترتیب اولویت آزمایش کرده و بعد از آزمایش راه حل، اگر به نتیجه رسیدیم که مقصود حاصل است و الا راه حل بعدی را انتخاب و آزمایش می کنیم و ادامه می دهیم تا به نتیجه برسیم. ممکن است این مرحله طولانی شود و زمان ببرد؛ اما همین که شخص به فکر حل مشکل خود است، ارزشمند است و باید ناامید نشود.

مربی می تواند تجربه افرادی را که در آزمایش راه حل موفق بوده اند به گروه اعلام نماید تا آنها هم بهره مند شوند. ممکن است یک مسئله یا مشکل از چندین مسئله دیگر ایجاد شده باشد که باید هر کدام را جدا نمود و به ترتیب، آنها را حل کرد.

هشتم: درایت

درایت روشی است برای کار و تفکر بر روی آیات قرآن و روایات

معصومین علیهم السلام.

امامان معصوم علیهم السلام شیعیان خود را زیاد تشویق و ترغیب می نمودند که در آیات و روایات درایت کنند. در این زمینه علی علیه السلام می فرماید:

«عَلَيْكُمْ بِالذَّرَائِبِ لِأَبَالِزِ الْوَأْيَاتِ^۱»

بر شما لازم است به درک و فهم نه بسنده کردن به روایات.

همچنین امام صادق علیه السلام می فرماید: «حَدِيثٌ تَدْرِيهِ خَيْرٌ مِنَ الْفِي تَرْوِيهِ^۲؛

حدیثی که آن را بفهمی بهتر است از هزار حدیث که آن را روایت کنی.»

این روش، هم به رشد تفکر و شناخت کمک می کند و هم به نتایج مطلوبی می رسد.

در این روش یک آیه یا حدیث را روی تخته یا تابلو می نویسیم و از مخاطبان می خواهیم هر چه می توانند مطالب بیشتری در مورد آن بنویسند. باید سعی شود آیات و روایات مطابق با فهم آنها باشد. اگر در آن قیاس و تمثیل بکار برده شود، بهتر می تواند پاسخگو باشد و در پایان هم به کسانی که بیشترین مطلب را نوشته باشند امتیاز بیشتری داده خواهد شد.

مثال:

۱. قرآن کریم می فرماید: «مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ»^۳ «مثل کسانی که در راه خدا انفاق می کنند مانند دانه ای است که هفت خوشه برویاند و در هر خوشه صد دانه باشد و خداوند برای هر که بخواهد چند برابر می کند.»

۱. بحار الانوار، علامه مجلسی، مؤسسة الوفاء، بیروت، ۱۴۰۳ ق، ج ۲، ص ۱۶۰.

۲. همان، ص ۱۸۴.

۳. بقره / ۲۶۱.

در ذیل این آیه بحث می شود که دانه گندم باید چه مراقبتی بکند و چه مراحل راطی کند تا به خوشه (نتیجه برسد) و این مقایسه می شود با کسی که انفاق می کند و اینکه چگونه باید از آن انفاق مراقبت کند.

نهم: روش گفتگوی سازمان یافته

این شیوه در مسائل علمی، سیاسی، اجتماعی، دینی و... قابل طرح است. این روش نوعی گفتگو یا مناظره سازماندهی شده با مقررات و قوانین از پیش تعیین شده بین افراد یا گروههای با افکار مختلف و متفاوت در موضوعات گوناگون است.

ارکان گفتگو

این گفتگو از ارکانی تشکیل شده است:

۱. گروه موافق
۲. گروه مخالف
۳. هیئت اجرایی
۴. هیئت علمی
۵. مشاهده کنندگان.

۱ و ۲. گروه موافق و مخالف

این گروه ها پس از مشخص شدن موضوع و ادعاهای هر دو گروه، با یک سخنگو حاضر می شوند. آنها ابتدا باید خلاصه ای از ادعاها و استدلالهای خود را در یک برگ به گروه اجرایی و گروه علمی و اگر نیاز داشتند، به گروه مخالف خود ارائه دهند. ارائه این خلاصه، امتیاز دارد. این گروه پس از اطلاع یافتن از مقررات و قوانین گفتگو و اطلاع از امتیازهای مثبت و منفی آن، در حضور هیئت اجرایی و علمی و مشاهده کنندگان، شروع به مناظره می نمایند.

۳. هیئت اجرایی

هیئت اجرایی زمان گفتگو را به دو نیمه تقسیم می‌کند و زمان بندی دقیق را مورد نظر قرار می‌دهد و خروج از موضوع، خروج از زمان مقرر و برخورد غیر اخلاقی را با ثبت نمرات منفی کنترل می‌کند و در صورت نیاز تذکر می‌دهد.

۴. هیئت علمی

این گروه با توجه به تخصصی که بر موضوع گفتگو دارد، می‌تواند پس از بررسی استدلالهای منطقی، تسلط بر مطالب، ارائه منابع، مآخذ و توجه به آمار و ارقام و تمثیلهای و نمونه‌ها و تعاریف صحیح و غیر صحیح و ترتیب منطقی بحث به گروههای موافق و مخالف امتیاز دهد و یا امتیاز از آنها کم کند. امتیازهایی که هیئت اجرایی و علمی می‌دهد، طبق جدولی است که به دنبال می‌آید.

هیئت اجرایی و علمی می‌تواند در طول اجرا، برای هدایت صحیح گفتگو، با گرفتن وقت، برای مخالف و موافق و یا مشاهده کنندگان، تذکرات یا توضیحات لازم را بدهد.

گروههای موافق و مخالف می‌توانند به صورت گروه باشند؛ و سخنگو داشته باشند و نیز می‌توانند انفرادی شرکت کنند.

هیئت اجرایی و علمی می‌تواند گروهی باشد؛ ولی یک نفر از آنها با مشورت امتیاز دهد و یک نفر پاسخگو باشد. همچنین می‌توانند به صورت انفرادی شرکت کنند.

شاهدان گفتگو ضمن استفاده از مباحث، می‌توانند در باره همه عوامل، اظهار نظر نمایند و به عنوان ناظر، عمل کنند و به هیئتهای اجرایی و علمی و گروههای موافق و مخالف در بر گه‌ای جداگانه (برگه سفید) امتیاز دهند.

شیوه اجرایی گفتگوی سازمان یافته

پس از اینکه موضوع گفتگو مشخص شد و همه اطلاع یافتند، اینک وقت عملی کردن گفتگوست.

ابتدا گروه موافق به مدت حداکثر ۶ دقیقه نظرات و عقاید خود را مطرح می نماید و سپس گروه مخالف، دو دقیقه فرصت دارد، تا سؤال یا اشکال خود را مطرح کند و بلافاصله موافق، ۴ دقیقه فرصت دارد تا پاسخ سؤالات و اشکالات را بدهد. به همین شیوه به سؤالات و پاسخهای دیگر پرداخته می شود تا نیمه اول که حداکثر ۲۵ تا ۳۰ دقیقه است به پایان رسد.

نیمه دوم

پس از پایان یافتن زمان تعیین شده در نیمه اول، نوبت به نیمه دوم می رسد. در نیمه دوم، گروه مخالف، ابتدا به مدت ۶ دقیقه نظرات و استدلالهای خود را بیان می کند و گروه موافق به مدت ۲ دقیقه سؤالات و اشکالات خود را نسبت به نظرات مخالف بیان می نماید و او هم ۴ دقیقه فرصت دارد تا به آنها پاسخ دهد. این روش در دو نیمه ادامه می یابد تا یکی از طرفین سکوت کند یا قانع شود. در هر فرصت و زمان گفتگو که یکی از طرفین بتواند دیگری را قانع کند، برنده خواهد شد. اگر هیچ کدام قانع نشدند، قضاوت اصلی به عهده مشاهده کنندگان و هیئت اجرایی و هیئت علمی است، تا با امتیازاتی که اعلام می نمایند بهترین گروه معرفی شود.

مثال:

۱. آیا علم می تواند به تنهایی سعادت بشر را تضمین کند؟

۲. آیا رسانه ها برای انسان مفید هستند یا خیر؟

۳. آیا محیط در تربیت انسان نقش عمده دارد یا اراده و تصمیم خود او؟

فرم هیئت اجرایی

موضوع	رعایت زمان مقرر	عدم خروج از موضوع	برخورد اخلاقی	جمع امتیازات
←				
← امتیازات	۱۰	۱۲	۱۲	
عناوین	↓ زمان			نیمه اول
تبیین نظرات	۶ دقیقه			
پاسخ اول	۴ دقیقه			
پاسخ دوم	۴ دقیقه			
پاسخ سوم	۴ دقیقه			
				نیمه دوم
سؤال اول	۲ دقیقه			
سؤال دوم	۲ دقیقه			
سؤال سوم	۲ دقیقه			
جمع کل امتیازات				

- برای هیئت اجرایی ۴۰ امتیاز در نظر گرفته شده است. (۳۴ امتیاز جدول و ۶

امتیاز خلاصه مباحثی که هر دو گروه در اول ارائه دهند).

- امتیازات و موضوعات با توجه به سن مخاطب و موضوع بحث و نظر مربی

قابل تغییر است.

- در صورت نیاز می توان ستونها و پاسخها را کم یا زیاد نمود.

فرم هیئت علمی

موضوع	تعاریف	ادعاها	دلایل	روانی و روشنی بیان	ترتیب منطقی	نتایج	جمع امتیازات
امتیازات							نیمه اول
تبيين نظرات	۲۴ امتیاز						
پاسخ اول	۶ امتیاز						
پاسخ دوم	۶ امتیاز						
پاسخ سوم	۶ امتیاز						
							نیمه دوم
سؤال اول	۶ امتیاز						
سؤال دوم	۶ امتیاز						
سؤال سوم	۶ امتیاز						
جمع کل امتیازات							

- برای هیئت علمی ۶۰ امتیاز در نظر گرفته شده است.

- در مقابل هر یک از محورهای ارزیابی ۶ موضوع مطرح است و هر موضوع حداکثر یک امتیاز دارد، جز محور اول که هر موضوع از آن حداکثر ۴ امتیاز خواهد داشت. متناسب با کاری که در گروه انجام می شود می توان امتیاز افراد را در جدول ثبت کرد و در نهایت امتیازات را جمع بندی نمود.

- امتیازات و موضوعات با توجه به سن مخاطب و موضوع بحث و نظر مربی قابل

تغییر است.

- در صورت نیاز می‌توان ستونها و پاسخها را کم یا زیاد نمود.

دهم: روش تلفیقی

آنچه گفته شد روشهایی بود که نوجوان به فعالیت تشویق و ترغیب شود. به نظر می‌آید بهترین روش از بین روشها؛ «روش تلفیقی» باشد، تا تمام آنها آزمایش شود و آن روشی که مورد پسند فراگیران است ادامه یابد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی